

Józef Hertel

Józef Hertel, dziś identyfikowany jako znawca historii Konstancina, kronikarz miasta i kolekcjoner historii ważnych konstancińskich postaci, nazwany nawet „odkrywcą Konstancina”; nie zawsze był związany z tym miejscem.

Urodził się 18 lutego 1923 roku w Łodzi. W czasie wojny został wywieziony na roboty do Niemiec. W 1945 roku wrócił do Łodzi i rozpoczął studia na Wydziale Filologii Polskiej na Uniwersytecie Łódzkim. W czasie studiów pisał i publikował jako poeta. Tworzył i działał w grupie poetów katolickich razem z Andrzejem Wirthem, Józefem Szczawińskim i Waławem Olszewskim. Ponieważ jego praca magisterska dotyczyła teatru, pierwszą stałą pracę zawodową podjął w 1950 roku jako kierownik literacki w teatrze w Częstochowie. Po powrocie do Łodzi tę samą funkcję pełnił w Teatrze Ziemi Łódzkiej. Od 1954 roku był redaktorem naczelnym Wytwórni Filmów Oświatowych w Łodzi. Przez zaangażowanie i niezależność poglądów naraził się zwierzchnikom i w 1960 roku stracił stanowisko i zatrudnienie.

Reperując zdrowie w sanatorium w Kudowie Zdroju, szukał nowego miejsca pracy i odkrył swoje nowe powołanie – pracownika kulturalno-oświatowego. Z pasją organizował życie kulturalne kuracjuszy i wczasowiczów najpierw Kudowy, potem Polanicy Zdroju, prowadząc wycieczki krajoznawcze, ale przede wszystkim koncerty, wieczory poetyckie oraz inne spotkania autorskie, okraszone jego konferansjerką wzbogaconą recytacjami wierszy od romantyków do Gałczyńskiego. Po kilku latach działalności kulturalno-edukacyjnej na Dolnym Śląsku został doceniony przez swego pracodawcę – władze Funduszu Wczasów Pracowniczych – dostał pracę w Warszawie i w 1968 roku przeprowadził się wraz z rodziną do podwarszawskiego Konstancina. Gdy pracował w Zarządzie Głównym Związków Zawodowych Pracowników Gospodarki Komunalnej – w 1976 roku, w czasie nasilających się protestów robotniczych, przypadło mu trudne zadanie przedstawienia na posiedzeniu zarządu podłoża konfliktu w Zakładach Tramwajowych. Znowu jego bezkompromisowość doprowadziła do nagłej zmiany pracy. Tym razem, po jego obiektywnej relacji, w której uzasadnił słuszność strajku tramwajarzy, został dotkliwie pobity przez tzw. nieznaną sprawców. Po wielotygodniowym pobycie w szpitalu i dojściu do zdrowia znalazł pracę w Uzdrowisku Konstancin (w latach 1976–1982 – kierownik Uzdrowskiego Domu Kultury).

W 1980 roku Józef Hertel był członkiem Ogólnopolskiego Komitetu Społecznego NSZZ „Solidarność” Służby Zdrowia w Gdańsku, gdzie współpracował z jego przewodniczącą – Aliną Pieńkowską. W tym samym roku uczestniczył w Zjeździe „Solidarności” Uzdrowisk Polskich w Polanicy Zdroju, gdzie przyczynił się do powołania Komitetu Obywatelskiego „Solidarności” Uzdrowisk Polskich z siedzibą w Konstancinie.

Równoległe z działalnością społeczno-polityczną Hertel rozwijał swoje zainteresowania związane z historią kultury Konstancina. I wtedy właśnie zaczął odkrywać Konstancin.

Szukając śladów dziejów Konstancina i Skolimowa, Józef Hertel trafiał do ludzi, którzy byli świadkami historii, tworzyli ją albo znali z relacji swoich przodków, krewnych, sąsiadów. Pierwsze kroki skierował do skolimowskiej księgarni i prowadzącej ją pani Paulinkowej. To był właściwy trop, bo Herman Paulinek, jako pierwszy wójt gminy, jest uznawany za twórcę letniska Skolimów. Opowieści pani Paulinkowej były pierwszym źródłem wiedzy o zasługach jej rodziny dla rozwoju miejscowości, a ponadto ona właśnie zasugerowała Hertlowi kontakt z Jerzym Zawiejskim. I tak Józef Hertel rozpoczął kolekcjonowanie konstancińskich historii „literackich” poprzez śledzenie losów związanych z Konstancinem ważnych polskich pisarzy: Gąsiorowskiego, Żeromskiego, Buczkowskiego. Z kolei dzięki Jerzemu Zawiejskiemu Hertel dotarł do prof. Janiny Budkiewicz, wybitnego psychologa, uczennicy prof. Władysława Witwickiego. Kolejną ważną postacią, skarbnicą wiedzy o ludziach Konstancina – była Tamara Rozwadowska.

Im bardziej przyglądał się konstancińskim willom, kontemplował ich urodę i poznawał historie związanych z Konstancinem ludzi, tym większa budziła się w nim pasja do ocalenia pamięci o nich zarówno jej warstwy duchowej, intelektualnej – zapisanych historii, jak i pamiątek materialnych – dokumentów, zabytkowych przedmiotów, a przede wszystkim cennych zabytków architektury. Dlatego jako pracownik Uzdrowskiego Konstancin Józef Hertel zawsze dzielnie walczył o zachowanie uzdrowskiego charakteru miejscowości i jego zabytkowej zabudowy. Był przewodnikiem wycieczek po Konstancinie i jego okolicach, w czasie których opowiadał o szczególnie pięknych i ważnych obiektach architektury: od pałacu Potulickich w Oborach, poprzez

wszystkie najciekawsze konstancińskie wille, aż do kościołów.

Oprócz oprowadzania turystów i kuracjuszy oraz przybliżania im dziejów zabytków regionu także spisywał te historie. Próbował korzystać z różnych mediów. Swoje artykuły o rozmaitych „skarbach” Konstancina – budowlach, artystach, pisarzach – początkowo publikował w magazynach ogólnopolskich w: „Przekroju”, „Literaturze”, „Stolicy”. Później zaczął wydawać własną konstancińską gazetkę zatytułowaną „Wieść Gminna” (z czasem musiał zmienić tytuł na „Kalejdoskop Konstancina”, nie mogąc konkurować ze Starostwem Powiatowym w Piasecznie, które powołało pismo o tej samej nazwie „Wieść Gminna”).

Zainteresowanie historią Konstancina okazało się dla Józefa Hertla pasją życia. Losy rodów konstancińskich czy rozmaitych sław – które na krócej lub dłużej w tej modnej miejscowości osiedlały się – były pasjonujące i wciągały niczym romans czy kryminał. Szukając dokumentów źródłowych, Józef Hertel docierał do kolejnych bohaterów, by zdobywać cenną wiedzę. Z czasem zebrane materiały i przemyślenia przybierały rozmiary przekraczające format artykułu w czasopiśmie. Chcąc swobodnie publikować swoje konstancińsko-skolimowskie odkrycia, Józef Hertel założył «Wydawnictwo Uzdrowiska Polskie. Józef Hertel» i pojawiły się pierwsze książki. Historia jest w nich budowana wokół życiorysów ciekawych postaci bądź interesujących willi.

Józef Hertel od 1953 roku należał do Stowarzyszenia Autorów ZAiKS. Zmarł 29 marca 2018 r. w Konstancinie. Jego nazwisko figuruje w encyklopedii biograficznej „Who is Who w Polsce”.

Wybór unikatowych publikacji autorstwa Józefa Hertla:

1. „Nowina” – historia willi o tytułowej nazwie, zawiera dzieje dra Mikołaja Kaszyna, współtwórcy Polskiego Radia.
2. „Krzyż jerozolimski Bronisława Radomskiego” – dzieje zesłańca syberyjskiego i bohatera spod Monte Cassino.
3. „Znasz-li Konstancin?” – wydanie I i II – wersja wzbogacona; kompendium wiedzy o miejscowości – od legendy związanej z powstaniem Konstancina po rozwój miejscowości; obejmujące także: Jeziorną, Skolimów, Chylice i Królewską Górę.
4. „100 lat Konstancina” – uzupełnienie monografii „Znasz-li Konstancin?”.
5. „Złota księga Skolimowa” – opowieść o cmentarzu skolimowskim i spoczywających na nim, związanych z Konstancinem, osobistościach (4 tomy).
6. „Stefan Żeromski i Konstancin” – kulisy życia i twórczości pisarza, związane z konstancińską częścią jego dorobku, a zwłaszcza z takimi pozycjami, jak: „Wiatr od morza”, „Przedwiośnie”, „Pomyłki”, „ Na probostwie w Wyszkwowie”.
7. „Monika Żeromska – wieczna młodość” – książka poświęcona córce Anny i Stefana Żeromskich oraz jej twórczości.
8. „O legendarnym «Casinie» w Konstancinie” – książka przypomina tradycje konstancińskiego kasyna – reprezentacyjnego lokalu z restauracją, salą balową i kawiarnią.
9. „O Konstancinie żartobliwie” – 180 stron anegdot i żartów związanych z Konstancinem.
10. „Witajcie wspomnienia «Grażyny»” – opowieść o ludziach i wydarzeniach związanych z willą „Grażyna” – od Józefa Budkiewicza, jego córki Janiny poprzez dalsze skojarzenia dotyczące osiągnięć Władysława Witwickiego, aż po czasy konstancińskiego Komitetu Obywatelskiego „Solidarności”, który miał w willi „Grażyna” swą siedzibę.
11. „Po śladach Wacława Gąsiorowskiego” – opracowanie poświęcone wielkiemu pisarzowi, który po powrocie do Polski osiedlił się w Konstancinie (i został jego sołtysem).
12. „Romeo i Julia Buczkowscy” – przygotowana w 100-lecie urodzin Leopolda Buczkowskiego opowieść o pisarzu i jego żonie Marii.
13. „Księga pamiątkowa generała brygady Mariana Niteckiego”, mianowanego na generała brygady w 2007 roku przez prezydenta RP – Lecha Kaczyńskiego – opowieść o szwoleżerze w służbie Józefa Piłsudskiego, żołnierzu Armii Krajowej, a po wojnie leśniku; twórcy minimuzeum poświęconego Józefowi Piłsudskiemu.
14. „Nasza miłość Konstancin” – zawiera m.in. relację ze spotkania z pisarką – Hanną Ożogowską i z Piotrem Drzewieckim – pierwszym po odzyskaniu przez Polskę niepodległości prezydentem Warszawy.
15. „Moja miłość «Wanda»” – opowieść o willi „Wanda”; historia pierwszej, profesjonalnie przeprowadzonej konserwacji, połączonej z rekonstrukcją zabytkowej willi konstancińskiej, wykonanej z inicjatywy Ewy i Tomasza Kokczyńskich.

16. „Powrót legendarnego Skolimowa” – opracowanie poświęcone rekonstrukcji przedwojennej rezydencji rodziny Mariańskich o historycznej nazwie „Urania”.
17. „Z cienia sław Konstancina – profesor Władysław Witwicki” – książka o wielkim polskim psychologu, a także autorze dzieł z historii sztuki, przekładów pisarzy starożytnych, malarzu i grafiku, który ostatnie lata swego życia spędził w konstancińskiej willi – dworku „Stamara”.
18. „Nasz kochany Skolimów” – mała encyklopedia upamiętniająca ważne wydarzenia, sławnych ludzi i zabytki architektury Skolimowa.
19. „Wskreszenie” – dzieje wywodzących się ze Skolimowa i Konstancina bohaterów II wojny światowej, a zwłaszcza powstania warszawskiego.
20. „«...A to Polska właśnie» – Edward Chwałewik” – opracowanie poświęcone słynnemu polskiemu bibliofilowi i historykowi książki, pasjonujące dzieje jego misji gromadzenia świadectw polskiej tożsamości narodowej.
21. „Czesław Miłosz – posiew «Ocalenia», «Traktatu moralnego», Nagrody Nobla” – album o życiu i twórczości poety – od dzieciństwa do Nagrody Nobla.
22. „Konstancińska Eloë” – dzieje willi „Eloë” Piotra Drzewieckiego – przedwojennego prezydenta Warszawy; opowieść o jego zauroczeniu losami bohaterów poematu „Anhelli” Juliusza Słowackiego.
23. „Witajcie góry opromienień” – tom poetycki autorstwa Józefa Hertla.
24. „Pośród kwiatów paproci” – tom poetycki autorstwa Józefa Hertla.
25. „O Rajdzie Papieskim w Konstancinie” – refleksje autora poświęcone Janowi Pawłowi II dla uczczenia jego beatyfikacji, a także przypomnienie kilku ważnych wydarzeń muzycznych dedykowanych papieżowi.
26. „Dzieje willi «Izyhali»” w Konstancinie – historia rodziny przedwojennego przemysłowca – właściciela firmy Wład. Paschalski; dzieje willi ostatnio odrestaurowanej przez Ludomirę Gandl.

Oprac: Anna Maga